

ӘОЖ 327.8

АВСТРИЯ ЕУРООДАҚТЫҢ СЫРТҚЫ САЯСИ БАЙЛАНЫСТАР ЖҮЙЕСІНДЕ

Сұлтанова Меңдігүл

E-mail: sultanova@mail.ru

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ Халықаларық қатынастар факультетінің 3 курс студенті,
Нұр-Сұлтан, Қазақстан

Ғылыми жетекшісі – Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ Халықаралық қатынастар
кафедрасының доценті, Медеубаева Ж.М.

Еуропада және ТМД кеңістігінде әскери одақтардың шеңберінен тыс өздерінің қауіпсіздігі мен экономикалық мүдделерін барынша тиімді қамтамасыз ететін бейтарап және блоктан тыс бірқатар мемлекеттер бар: Австрия, Ирландия, Лихтенштейн, Мальта, Финляндия, Швейцария, Швеция, сондай-ақ Молдавия, Түрікменстан және басқалар. Осы

Мемлекеттердің әрқайсысы әскери блоктардан бостандыққа өз жолын жалғастырды, бірақ австриялық тәжірибе егжей-тегжейлі қарауға лайықты көрінеді.

XX ғасырдың 40-50-ші жылдарында австриялық мәселені соғыстан кейінгі реттеу процесінде Батыс державалары Австрияның Кеңес Одағымен бірлесіп басып алған әскери-саяси орбитасына тартуға тырысты. Германдық ұлтшылардан Австрияны босатуға және оның мемлекеттілігін қайта жандандыруға шешуші үлес қосқан Кеңес Одағы, әрине, бұл елдің достастық емес күштер жағына қайта оралуын қаламаған жоқ. Австриялықтар альпілік республиканың "кеңес беруден" қауіптеніп, Батыс оккупациялық державаларда өз егемендігінің кепілдігін көрді. Бірақ, Австрия үлкен геосаяси ойында тек "өзгермелі карта" деген түсінік келгенде, австриялық дипломатия "Батыс - Австрия - КСРО" мүдделерінің үшбұрышында дербес тарап болды. Қарқынды ішкі саяси пікірталастар мен мүдделі тараптармен күрделі келіссөздер нәтижесінде Австриялықтар тұрақты бейтараптықтың пайдасына таңдау жасады. НАТО-ны кеңейту мәселесі бойынша қазіргі заманғы алаңда австриялық тәжірибе қажет болуы мүмкін.

Бейтараптықтың идеясы Австрияда бос орын жоқ. Бірінші дүниежүзілік соғыстан кейін Австро-Венгр империясы ыдырады және оның неміс тіліндегі бөлігі жаңа өзін-өзі сәйкестендіру проблемасымен тап болды. 1918 жылдың қарашасында жарияланған австриялық республика оның көптеген азаматтары үшін өміршең емес. Пангерманизм идеялары кеңінен таралды, олар жеңімпаз-державалардың алаңдауына себеп болды. Алайда австриялық патриоттық күштермен жаңа мемлекетті бейтараптықты жариялау арқылы Германияға байланыстырудан құтқаруға әрекет жасалды. Швейцария үлгісі бойынша тәуелсіз және бейтарап Республика құру үшін Австро-Венгр монархиясының соңғы үкіметінің бұрынғы басшысы Х. Ламмаш сөз сөйледі.

Австрия бейтараптығының жақтаушылары оның шегінен тыс болған. Мысалы, Чехословакияның Сыртқы істер министрі Э. Бенеш 1931 жылы "Швейцарияның үлгісі бойынша Австрияны бейтараптандыру ең жақсы шешім болар еді" деп мәлімдеген. Алайда Париж де, Рим де, Лондон де осы дипломатиялық бастамаға назар аудармаған. Белгілі австриялық тарихшы Г. Штурц атап өткендей, лондондық Форин оффистің актілерінде Австрияны бейтараптандыру идеясының теріс бағасын табуға болады.

Германиядағы билікке а. Гитлер келгеннен кейін австриялық Социал-демократиялық партияның көшбасшысы О. Бауэр Халықаралық құқық негізінде Австрияны бейтараптандыру жолымен Австрияны жаңа әскери авантюраларға тартпауға барынша мүмкін болатын кепілдіктерді құруды талап етті. Дегенмен, Германияда жылытылған пангерманистік үлкен көңіл-күй 1930-шы жылдардың соңында Австрияда тұрды. Аншлюс нәтижесінде Австрия дербес мемлекет ретінде өмір сүруін тоқтатты.

Соғыс ауыртпалығының күшеюі және Қызыл Армияның Австрия шекараларына жақындауына қарай оның халқы гитлерлік режимнен қашықтықты болды. К. Воцелканың айтуынша, "1945 жылдан кейін Германия мен "осы немістерден" қашу бірінші орынға көтерілді. Австриялықтар Гитлерді неміс, ал Бетховенді австриялық елестетуге үйренген деген сентенция жиі, бұл құбылысты бірнеше карикатуралық, бірақ мұндай дұрыс емес нысанда береді"¹.

АҚШ - та белгілі австриялық социал-демократиялық саясаткер Ю. Дойч 1944 жылы Австрияның Батыс демократиялары мен Кеңес Одағының ықпал ету салаларының географиялық шекарасында болатынын болжады. Ол Тәуелсіз мемлекет ретінде австриялық сыртқы саясат қалпына келген жағдайда қатаң және мұқият бейтарап болуға тиіс.

1945 жылдың наурыз-мамыр айларында Қызыл әскердің Австрияны азат етуі оның батыс одақтастарының қолдауымен австриялық тарихтағы жаңа бетті ашты. Антигитлерлік коалицияның төрт державасының протекторатында бола отырып, Австрия соғысқа дейінгі шекараларда қалпына келтірілді және денациаландыруға, демократияландыруға және демилитаризациялауға ұшырады.

Бейтараптықтың идеясы Австрияның саяси ортасында оны босатқаннан кейін бірден консервативті, сондай - ақ социал-демократиялық ортада айнала бастады. 1946 жылдың

сәуірінде Австрияның Федералды Президенті К. Реннер өзінің сөз сөйлеулерінің бірінде оның елі қандай да бір империяға ешқашан кірмеетініне, ал көрші Швейцарияның сенімді жолымен жүруге тырысатынына үміт білдірді. 1947 жылы американдық оккупациялық билік жүргізген зерттеулерге сәйкес, австриялық халықтың 78% - ы швейцарлық үлгі бойынша бейтараптықты білдірді.

Алайда суық соғыстың бастапқы кезеңінде батыс пен шығыс арасындағы қатаң конфронтация және КСРО мен Батыстың осы елді өзінің басым ықпал ету саласында сақтап қалуға өзара әрекеттері австриялық мәселенің шешімін қозғаған. Австриялық саясаткерлер Австрияның Германиядан кейін аумақтық ыдырауы мүмкін деген қауіптеніп отыр.

1953 жылдың көктемінде Юлиус Рааб консервативті австриялық Халық партиясынан канцлер қызметіне кірді, ол Австриядан одақтастардың әскерлерін шығарғаны үшін бейтарап түрінде бағаны төлеуге дайын болды. Оның ағасы Хайнрих Рааб, 1938 жылы Швейцарияға көшіп кеткен, швейцариялық модель бойынша бейтараптықтың идеясының ыстық жақтаушысы болды. 1945 жылдың мамыр айында Х. Рааб былай деп жазды: "ең алдымен, ұлы державалар-Ресей, Франция, Англия және Құрама Штаттар-бұл Австрия шын мәнінде бейтарап болады және Германияның рухы бойынша туыстық ықпалына қайта түспейді" 2.

Кеңес жағынан австриялық басқарушы элитаның көңіл-күйіндегі өзгерістерді мұқият қадағалады. Сыртқы саясаттың Ресей мұрағатында сол кезеңдегі СІМ мынадай бағалауларын кездестіруге болады: "австриялық билеуші партиялардың ықпалды топтары Австрияның дербес сыртқы саясатын өткізгені үшін, Австрияның шығыс пен Батыс арасындағы көпірге немесе "делдалға" айналғаны үшін 1953 жылдан бастап сөйлей бастады "3. Сонымен қатар, өзара сенімсіздік атмосферасы жағдайында Кеңес Одағы Атлант блогының жүйесіне Австрияның тартылуынан әлі де қауіптенеді.

1955 жылы КСРО, АҚШ, Ұлыбритания, Франция және Австрияның тәуелсіз және демократиялық Австриясын қалпына келтіру туралы Мемлекеттік шартқа қол қоюмен оккупациялық кезең аяқталды. Австрия Егемен және тәуелсіз мемлекет ретінде танылды. Сол жылдың қазан айында австриялық парламент мәңгі бейтараптықты және болашақта қандай да бір әскери альянстарға қатысудан бас тартуды және өз аумағында кез келген әскери базаларды орналастыруға тыйым салуды жариялаған конституциялық заңды қабылдады. Осы сәттен бастап Австрия өзінің сыртқы саясатын құрып, тұрақты нейтралитет қағидатын ұстанады.

90-шы жылдары Австрия өзінің бейтараптығын қайта ойластыра бастады, 1991 жылы Парсы шығанағындағы соғысқа тартылған ұшақтардың ұшуы үшін өзінің әуе кеңістігін ашты және 1999 жылы Сербияға қарсы НАТО операциясы кезінде - Косов соғысы. 1995 жылдан бастап Австрия Еуропалық Одақтың қауіпсіздік құрылымына белсенді қатысады, бұл бейтараптықтың позициясын іс жүзінде сызады. Сондай-ақ, 1995 жылы ел "бейбітшілік жолындағы серіктестік" бағдарламасына қосылды және Босниядағы бітімгершілік миссиясына қатысты. 1996 жылы Австрияның НАТО блогына кіруіне байланысты пікірталастар күшейе түсті. Австриялық халық партиясы мен австриялық еркіндік партиясы НАТО-мен жақындастыру бағытын қолдайды, ал Австрияның әлеуметтік-демократиялық партиясы бейтараптықтың дәстүрлі саясатын қолдайды және халықтың көпшілігі осы көзқарасты қолдайды.

Австриялық көшбасшылар дамыған және дамушы елдер арасындағы проблемаларды шешудегі делдал ретінде Шығыс пен Батыс тоғысындағы елдің бірегей рөлін атап көрсетеді. Австрия БҰҰ жұмысына белсенді қатысады. Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымына, сондай-ақ басқа да Халықаралық экономикалық ұйымдарға ерекше көңіл бөлінеді. Сондай-ақ ЕҚЫҰ бағдарламалары бойынша белсенді қатысады.

Венада ЕҚЫҰ Хатшылығы және МАГАТЭ штаб-пәтері, БҰҰ Индустриялық даму ұйымы, БҰҰ Есірткіні бақылау жөніндегі бағдарламасы, халықаралық жүйелік талдау институты, сондай-ақ ОПЕК орналасқан. ЕҚЫҰ-Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық Ұйымы. МАГАТЭ-атом энергиясы жөніндегі халықаралық агенттік. ОПЕК-мұнай экспорттаушы елдердің ұйымы. Соңғы уақытта Вена ядролық сынақтарға жан-жақты

тыйым салу туралы шарт ұйымы және Вассенаар келісімі (технологиялардың таралуын бақылау жөніндегі агенттік) сияқты ұйымдардың орталығына айналады.

Украинадағы қақтығыс Австрия үшін ауыр соққы болды. 2014 жылдан бастап Австрия Украина экономикасына белсенді инвестиция салды. Австрия \$ 2,7 млрд. инвестициялады, бұл ретте Украина экономикасына инвестиция көлемі бойынша барлық елдер арасында бесінші орынға ие болды. Сонымен қатар, Украинаның банк секторындағы Австрияның үлесі 15% - ды құрады. Қақтығыс Австрияның инвестиция көлемін, сондай-ақ Австрия мен Украина арасындағы тауар айналымын екі есеге азайтты.

Украинадағы қақтығысты шешу Австрияның басым міндеті болды. Австрия Минск келісімдерін, халықаралық құқық нормаларын сақтауды және атысты тез арада тоқтатуды жақтады, бірақ қақтығысты шешу үшін қандай да бір белсенді іс-қимыл жасамады.

Австрия Ресейдің экономика және энергетика саласындағы белсенді серіктесі болып табылады. 2010 жылы Австрия мен Ресей "Южный поток" газ құбырын салу туралы келісімге қол қойды. Сонымен қатар, Австрия газдың 70% Ресейден сатып алады. Бұған қарамастан, Австрия Украинадағы қақтығысқа байланысты Ресейге қатысты экономикалық санкцияларды қолдады. Сауалнама мәліметтері бойынша, австрия халқының 55% - ға жуығы бұл санкцияларды қолдады.

Австрия санкцияларды әлемдегі саяси жағдайға ықпал ету құралы ретінде қарастырды. Тәжірибе көрсеткендей, Санкциялар тек Ресеймен экономикалық қатынастардың нашарлауына алып келді, ал саяси жағдай өзгеріссіз қалды. Сондықтан қазір Австрия санкциялардың нашар әсері туралы мәлімдеген және Ресейді барынша қолдауға тырысуда.

Австрияның "Скрипаль ісімен" байланысты жағдайға реакциясын жарқын мысал ретінде санауға болады. Австрия Ұлыбритания тарапынан қысымға қарамастан, дипломатиялық арналардың үзілуі Елеулі салдарларға әкелуі мүмкін деген өз әрекеттерін дәлелдей отырып, Ресеймен дипломатиялық қатынастардың үзілуінен бас тартты. Австрия елдер тез арада қорытынды жасамауға және ойластырылмаған жауап шараларын қабылдамауға, сондай-ақ халықаралық құқықтың барлық нормаларын сақтай отырып, "Скрипаль ісін" тексеруге шақырды.

Австриялықтар орталық және Шығыс Еуропаның барлық елдерімен бизнес өкілдерімен, саяси қайраткерлермен, студенттермен, мәдени топтармен және туристермен тұрақты алмасуды қолдайды. Австриялық компаниялар орталық және Шығыс Еуропа елдерімен инвестициялау мен саудаға белсенді қатысуда. Сонымен қатар, Австрия Үкіметі мен түрлі австриялық ұйымдар өңірде болып жатқан өзгерістерді қолдау үшін кадрлар даярлауға көмек көрсетеді.

Осылайша, бір жағынан бейтарап Австрия өзінің экономикалық және саяси мүдделерін толық көлемде қорғай алмайды. Еуропалық Одақ пен әскери блоктардың қысымы Австрияның белгілі бір шешімдерін қабылдауға із салады. Австрия әлемдік қауымдастыққа және басқа елдердің саяси элитасына елеулі әлемдік жанжалдарды шешу кезінде әсер ету қиын. Екінші жағынан бейтараптылық Австрияның сыртқы саясатында икемділік береді. Австрия Әлемдегі экономикалық және саяси жағдайға бейімделіп, сырттан қысымға назар аудармай, тәуелсіз шешімдер қабылдай алады.

Австрияның сыртқы саясатында бейтараптылық өз артықшылықтарын жоғалтады. НАТО мен ЕО әсері тек өсуде. Австрия өз шешімдерін қабылдау қиын. Мүмкін, болашақта бұл Австрияның НАТО-ға кіруіне алып келеді, бұл Австрияның әскери блоктар мен Еуропалық Одақтың жалпы саясатында сыртқы саясатын ерітудің бастамасы болып табылады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. //studwood.ru/1262533/istoriya/vneshnyaya_politika_avstrii
2. //csef.ru/ru/politica-i-geopolitica/500/vneshnyaya-politika-avstrii-nejtralitet-preimushhestvo-ili-nedostatok-8402

3. [//interaffairs.ru/jauthor/material/1577](http://interaffairs.ru/jauthor/material/1577)